

V Bruseli 29. 5. 2013
COM(2013) 322 final

**SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU
HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNE MU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV**

**Barcelonské ciele
Rozvoj služieb starostlivosti o deti v Európe na zabezpečenie udržateľného a
inkluzívneho rastu**

{SWD(2013) 192 final}

OBSAH

1.	Úvod.....	3
2.	Uskutočnenie barcelonských cieľov je nevyhnutnosťou	4
3.	Súčasný stav	5
4.	Kvalita služieb v Európe je stále nejednotná	12
5.	Realizácia barcelonských cieľov – obnovenie záväzku v rámci stratégie Európa 2020	16

1. ÚVOD

Jednou z priorit Európskej únie je zabezpečiť dostupnosť služieb starostlivosti o deti vo veku od 0 rokov do začiatku povinnej školskej dochádzky¹, ktoré sú cenovo prístupné a kvalitné. Medzi tieto služby patria kolektívne jasle alebo iné zariadenia starostlivosti o deti vrátane jaslí rodinného typu, profesionálnych opatrovateliek, predškolského vzdelávania alebo jeho ekvivalentu, povinnej školskej dochádzky či služieb starostlivosti o deti mimo školského vyučovania.

V roku 2002 Európska rada na svojom zasadnutí v Barcelone stanovila ciele v tejto oblasti: „(...) Členské štáty by mali odstrániť prekážky v účasti žien na trhu práce a s prihliadnutím na dopyt a v súlade so svojimi vnútroštátnymi systémami v danej oblasti zriadiť do roku 2010 zariadenia starostlivosti pre najmenej 90 % detí vo veku od troch rokov do začiatku povinnej školskej dochádzky a pre najmenej 33 % detí vo veku do troch rokov².“

Realizácia barcelonských cieľov sa včlenila do lisabonskej stratégie a neskôr do stratégie Európa 2020³. Schopnosť členských štátov výrazne a udržateľne zvyšovať mieru zamestnanosti závisí aj od možností, ktoré majú ženy a muži na zosúladenie pracovného a súkromného života. V tomto smere je nevyhnutné, aby boli dostupné kvalitné služby starostlivosti o deti. Spolu s ponukou pružných foriem organizácie práce a zavedením vhodného systému rodičovskej dovolenky tvoria súbor opatrení na zosúladenie pracovného a súkromného života, ktoré sa presadzuje na európskej úrovni. Zároveň predstavujú základnú investíciu do rozvoja detí, prispievajú k boju proti predčasnému ukončeniu školskej dochádzky a proti rozširovaniu nerovnosti⁴.

Hoci sa od roku 2002 dosiahol určitý pokrok a napriek tomu, že členské štáty sa zaviazali dodržiavať dva za sebou nasledujúce európske pakty o rovnosti medzi ženami a mužmi⁵, **ponuka zariadení starostlivosti o deti na úrovni EÚ v roku 2010 ešte stále neodzrkadľovala stanovené ciele.** V roku 2011 sa okrem toho situácia v určitých členských štátoch zdala byť horšia.

Je potrebné opätovne otvoriť diskusiu o týchto nedostatkoch a ich príčinách a súčasne navrhnúť riešenia a smerovanie politiky na dosiahnutie stanovených cieľov. **Tento tretí európsky semester je politickou príležitosťou opätovne potvrdiť význam služieb starostlivosti a ich prínos k plneniu cieľov Európskej únie.**

V tomto kontexte, ktorý bol predstavený v Stratégii rovnosti žien a mužov 2010 – 2015⁶, sa v tejto správe informuje o stave plnenia barcelonských cieľov v členských štátoch. Určujú sa v nej prekážky a výzvy, ktoré musia členské štáty riešiť v oblasti rozvoja služieb starostlivosti o deti. Zdôrazňuje sa, že je nutné opätovne potvrdiť uvedené ciele a pripomínajú sa záväzky Európskej komisie na podporu členských štátov. Spolu s nedávnymi a doplnkovými iniciatívami Komisie, ako je napr. návrh smernice o rodovej vyváženosti v správnych radách⁷, predstavuje skutočný prínos Komisie k dosiahnutiu cieľov stratégie Európa 2020 a k presadzovaniu rodovej rovnosti.

¹ Pojmy „služby starostlivosti o deti“, „služby starostlivosti“ a „vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve“ sa v tejto správe používajú ako synonymá.

² http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/71025.pdf.

³ KOM(2010) 2020.

⁴ COM(2013) 83.

⁵ 2011/C 155/02.

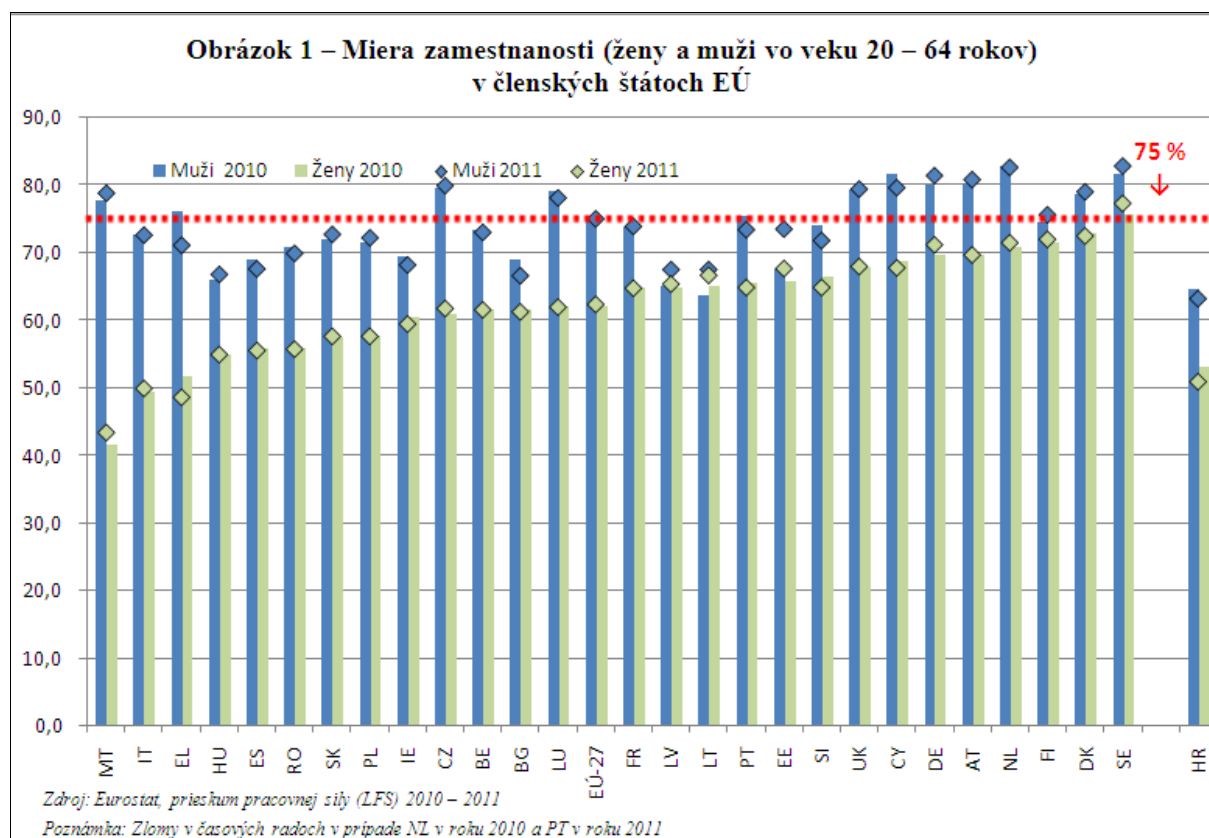
⁶ KOM(2010) 491.

⁷ COM(2012) 614.

2. USKUTOČNENIE BARCELONSKÝCH CIEĽOV JE NEVYHNUTNOSŤOU

... na dosiahnutie cieľov stratégie Európa 2020

Cieľ zamestnanosti vo výške 75 % sa nepodarí do roku 2020 dosiahnuť bez zapojenia žien⁸. Na podporu zamestnanosti žien sú potrebné politiky na zosúladenie pracovného a súkromného života.

Hlavným faktorom, ktorý ovplyvňuje účasť žien na pracovnom trhu, je predovšetkým prístup k službám starostlivosti o deti, pričom zvýšenie verejných výdavkov na tieto služby sa spája so zvýšeným počtom miest na plný pracovný úväzok vykonávaných ženami⁹.

Zlepšenie prístupu žien k pracovnému trhu prinesie rozšírenie a spetrenie ponuky schopností, a tak umožní **podnikom** získať tie najlepšie zdroje a posilniť svoju **konkurencieschopnosť**, pričom sa zároveň zabezpečí návratnosť investícií štátu do vzdelania.

Politiky zamerané na zosúladenie pracovného a súkromného života vo všeobecnosti a najmä ponuka služieb starostlivosti umožňujú ženám a mužom dosiahnuť ekonomickú nezávislosť a prispievať k napĺňaniu ďalšieho hlavného cieľa stratégie Európa 2020 – **aspoň o 20 miliónov znížiť počet osôb, ktorým hrozí chudoba a sociálne vylúčenie**. Prostredníctvom väčšej účasti rodičov a najmä žien na pracovnom trhu sa znižuje riziko chudoby počas celého životného cyklu, je možné sociálne začlenenie všetkých členov domácnosti a zlepšujú sa vyhliadky do budúcnosti pre deti¹⁰. Mimoriadny význam to má pre zraniteľné skupiny (osamelí rodičia, Rómovia, migranti).

Investovať do kvalitných služieb starostlivosti o deti takisto znamená investovať do tvorby ľudského kapitálu v budúcnosti – znamená to umožniť každému dieťaťu lepšie vykročiť do

⁸ V rokoch 1998 až 2008 sa zamestnanosť žien (vo veku od 20 do 64 rokov) zvýšila o 7,2 percentuálneho bodu, zatiaľ čo u mužov sa zvýšila o 2,4 percentuálneho bodu.

⁹ OECD (2012) „Closing the Gender Gap: Act Now“ (Nerovnosť medzi ženami a mužmi: je čas konať).

¹⁰ COM(2013) 778

života a vytvoriť základ jeho úspechu prostredníctvom vzdelávania, sociálneho začlenenia, osobného rozvoja a neskôr prostredníctvom pracovných zručností¹¹. Ide teda o sociálnu investíciu s vysokým potenciálom.

Poskytovanie kvalitných služieb a univerzálny prístup ku kvalitnému predškolskému vzdelávaniu sa takisto objavujú medzi preventívnymi opatreniami **proti predčasnému ukončeniu školskej dochádzky**¹², čo potvrdila aj Rada Európskej únie¹³.

... na dosiahnutie cieľa rodovej rovnosti

Účasť žien na zárobkovej činnosti sa spája s rozdelením rodinných úloh medzi obidvoma pohlaviami. Sú to ženy, ktoré si po narodení detí aj naďalej upravujú svoj pracovný život, a to tak, že odchádzajú na materskú dovolenku, pracujú na polovičný úväzok alebo úplne opúšťajú pracovný trh. Tieto kroky sa odzrkadľujú na ich plate a dôchodku. Rozdiel medzi platmi žien a mužov v Európskej únii je aj naďalej neúnosne veľký (v priemere 16,2 % na hodinu¹⁴). Najväčšie rozdiely badať v krajinách, kde je ponuka služieb starostlivosti o deti slabá¹⁵. Nedostatočné presadzovanie politik zameraných na zosúladenie pracovného a súkromného života vo všeobecnosti a najmä nedostatočné služby starostlivosti o deti sú hlavnými prekážkami, ktoré ženám bránia nadobudnúť ekonomickú nezávislosť a postúpiť na riadiace pozície¹⁶.

... na riešenie demografickej výzvy

Dostupnosť služieb starostlivosti o deti napokon napomáha rozrastanie rodín, ktoré má veľký význam vzhľadom na spomalenie demografického vývoja v Európe. Zdá sa, že v súčasnosti je najvyššia pôrodnosť v členských štátoch, v ktorých existujú možnosti na zosúladenie pracovného a súkromného života a ktoré vykazujú vysokú zamestnanosť žien.

3. SÚČASNÝ STAV

V prvej správe o realizácii cieľov z roku 2008¹⁷ sa poukázalo na to, že dopyt po formálnych systémoch starostlivosti o deti nebol ani zďaleka uspokojený, najmä v prípade detí do 3 rokov. V správe sa upriamila pozornosť na vysoké náklady, ktoré musia znášať rodičia, a na dĺžku otváracích hodín uvedených služieb, ktoré neboli dostatočné na to, aby ich bolo možné zosúladiť s prácou na plný úväzok. Po piatich rokoch stojíme aj napriek určitým zlepšeniam pred rovnakými výzvami.

¹¹ KOM(2011) 66.

¹² KOM(2011) 18.

¹³ 2011/C 191/01.

¹⁴ Eurostat, 2011 tsdsc340.

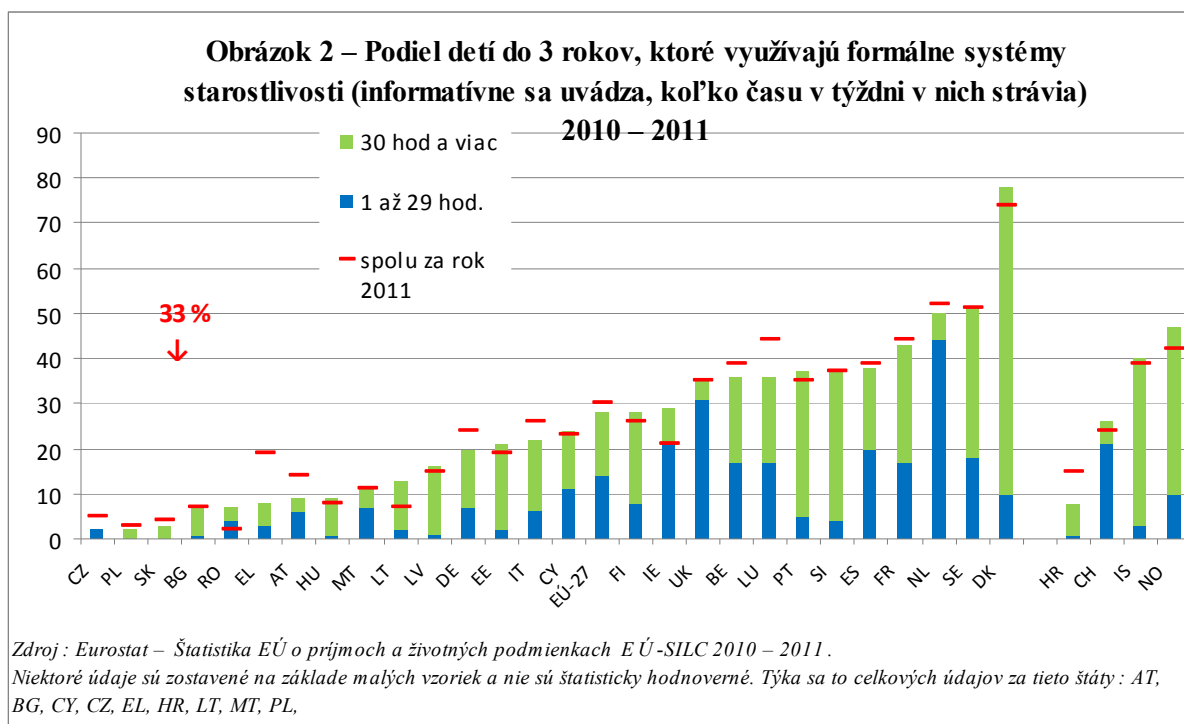
¹⁵ OECD (2012) „Closing the Gender Gap: Act Now“ (Nerovnosť medzi ženami a mužmi: je čas konať).

¹⁶ COM(2012) 615.

¹⁷ KOM(2008) 638.

Na zabezpečenie dostupnosti služieb pre deti do 3 rokov je potrebné vynaložiť značné úsilie...

... Podľa európskych údajov¹⁸ v roku 2010 len 10 členských štátov (DK, SE, NL, FR, ES, PT, SI, BE, LU a UK) dosiahlo barcelonský cieľ zameraný na deti do 3 rokov. Pätnásť členských štátov je pod úrovňou 25 % (obrázok 2). Dostupnosť služieb je veľmi nízka najmä v Poľsku, Českej republike a na Slovensku, kde je miera účasti nižšia ako 5 %. Vo väčšine krajín okrem toho badať značný rozdiel medzi mestskými oblasťami a vidieckejšími oblasťami a/alebo medzi regiónmi (napr. v Nemecku a Taliansku).

V rokoch 2006 až 2010 došlo k miernemu nárastu miery účasti detí do 3 rokov na službách starostlivosti...

... ktorá sa v EÚ v priemere zvýšila z 26 % na 29 %¹⁹. V niektorých členských štátoch sa predsa len zaznamenal značný pokrok, a to najmä vo Francúzsku, kde sa miera účasti zvýšila z 31 % v roku 2006 na 43 % v roku 2010. Toto zvyšovanie by malo pokračovať vzhľadom na rozsiahly plán rozvoja ponuky s cieľom vytvoriť 200 000 nových riešení starostlivosti o deti v období rokov 2009 až 2012. Výrazný pokrok možno takisto pozorovať v Slovinsku (+ 8 p. b.) a pravdepodobne súvisí s novelou zákona z roku 2008 o materských školách, v ktorom sa zaviedlo pravidlo hradenia výdavkov na starostlivosť zo strany štátu od druhého dieťaťa.

¹⁸ Ukazovateľ znázorňuje podiel detí, ktoré využívajú formálne služby starostlivosti vymenované v úvode.
¹⁹ EÚ-25, v roku 2011 dosahuje priemerná miera účasti v EÚ-25 a EÚ-27 výšku 30 %.

Francúzsky systém je diverzifikovaný a decentralizovaný a kombinuje sa v ňom individuálna a kolektívna starostlivosť o deti vo veku od 0 do 3 rokov.

Starostlivosť, ktorú zabezpečujú tzv. assistant(e)s maternel(le)s (profesionálne opatrovatelky, resp. profesionálni opatrovatelia), je najrozšírenejšia. Táto forma starostlivosti sa zaviedla v roku 1991 a pokrýva asi tretinu detí do troch rokov, ktorých rodičia pracujú. Rodičia, ktorí si zvolia tento druh starostlivosti, poberajú mesačné dávky odvíjajúce sa od postavenia a odmeny profesionálnej opatrovatelky, veku dieťaťa a príjmov domácnosti. Rokmi prešlo povolanie profesionálnej opatrovatelky výrazným vývojom. Zákonný počet hodín poskytovania starostlivosti sa zdvojnásobil a v súčasnosti sa povinne uzatvára zmluva s rodičmi. Pravidelne sa vykonávajú kontroly hygieny a bezpečnosti. Aj v tejto oblasti sa však objavujú problémy, ktoré treba riešiť – toto povolanie sa len zriedka dočká uznania a rodiny so skromnými príjmami niekedy váhajú využiť túto formu starostlivosti. Mnoho profesionálnych opatrovateliek a opatrovateľov okrem toho v nasledujúcich rokoch odíde do dôchodku.

Počet miest v roku 2010		
Starostlivosť kolektívneho a rodinného typu	Kolektívne jasle	86 767
	<i>z nich jasle pre personál</i>	8 315
	Haltes garderie (zariadenia pre dočasnú starostlivosť)	30 484
	Materská škola	8 030
	Zariadenia poskytujúce rôzne druhy starostlivosti (tzv. multi-accueil)	177 984
	Starostlivosť rodinného typu	59 060
Profesionálne opatrovatelky/profesionálni opatrovatelia		855 400*

* : *Teoretický počet miest – Zdroj: DREES 2012*

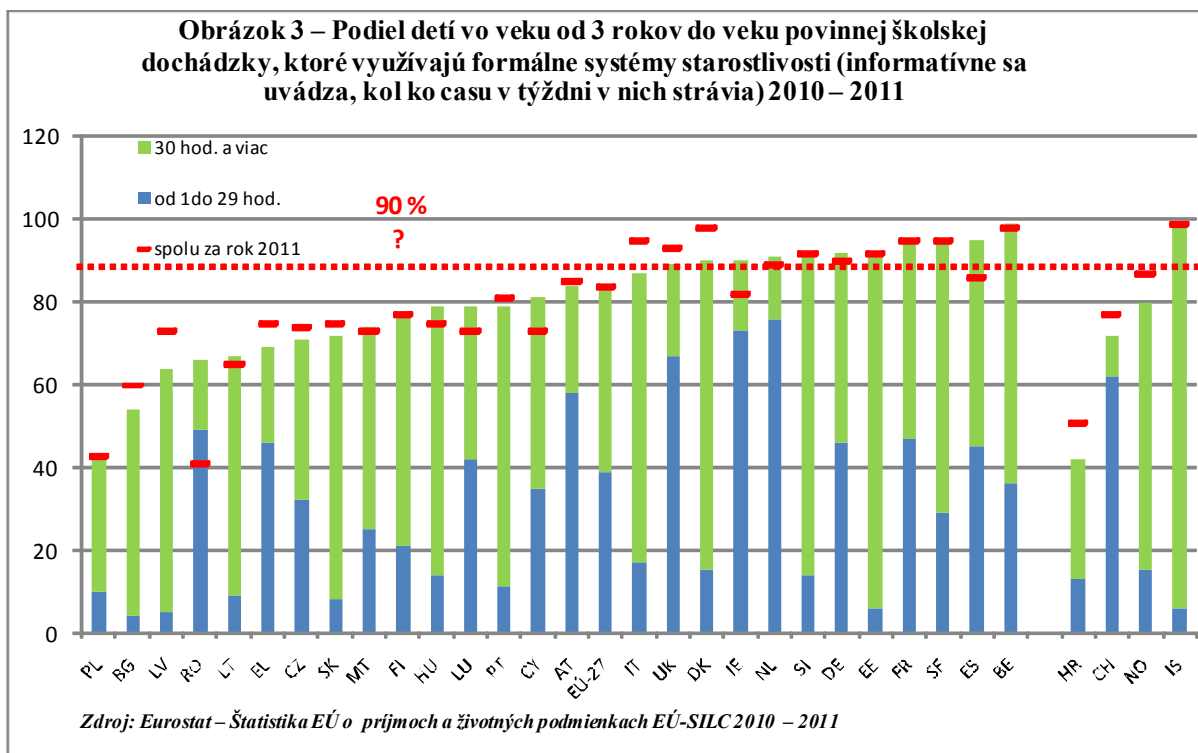
Francúzske verejné orgány už niekoľko rokov navrhujú súkromným podnikom, aby financovali vlastné jasle. Nazývajú sa tiež podnikové jasle, vytvárajú ich súkromné či verejné podniky, prípadne nemocnice, a zabezpečuje sa v nich starostlivosť o deti ich zamestnancov.

Využívanie služieb starostlivosti sa zvyšuje spolu s vekom detí...

V kategórii detí vo veku od 3 rokov do veku povinnej školskej dochádzky²⁰ 11 členských štátov (BE, ES, FR, SE, DE, EE, NL, SI, IE, DK a UK) dosiahlo v roku 2010 cieľových 90 %, nezávisle od počtu hodín strávených v príslušnom zariadení. V roku 2011 tento cieľ takisto dosiahlo Taliansko, zatiaľ čo v Holandsku, Španielsku a v Írsku sa zaznamenalo výrazné zníženie miery účasti, ktorá opätovne poklesla pod cieľových 90 %. Trinásť členských štátov sa nachádza pod hranicou 80 % a musí ešte vynaložiť značné úsilie. Poľsko a Chorvátsko sa nachádzajú pod hranicou 50 %. (Obrázok 3)

²⁰

V závislosti od členského štátu je vek povinnej školskej dochádzky 4, 5, 6 alebo 7 rokov.

Miera účasti detí od 3 rokov do veku povinnej školskej dochádzky zostala prakticky na rovnakej úrovni...

... v EÚ sa v roku 2006 posunula z 84 % na 86 %²¹. Za týmto veľmi miernym zvýšením priemeru sa skrývajú výraznejšie variácie v krajinách, kde sa zaviedli kombinácie opatrení. V Luxembursku (+ 22 p. b.) sa v roku 2005 vytvorili tzv. maisons relais (prechodné zariadenia), v roku 2009 sa zmenila organizácia školského systému (do prvého cyklu základnej školy sa pripojil ročník pre 3-ročné deti, ktorý je aj naďalej nepovinný) a v roku 2009 sa tiež zaviedli poukážky na starostlivosť o deti. V Rakúsku (+ 13 p. b.) sa zaviedol spolkový príspevok na zvyšovanie miest v jasliach (od roku 2008 do roku 2010 sa takto vytvorilo 24 500 nových miest pre deti vo veku od 0 do 6 rokov). Pozitívny vplyv na mieru účasti mohlo mať aj hradenie nákladov na starostlivosť v dĺžke 20 hodín do týždňa, ktoré sa zaviedlo v roku 2009. V rokoch 2010 až 2011 badať výrazný pokles miery účasti vo viacerých krajinách, predovšetkým v Rumunsku (– 25 p. b.), Španielsku (– 9 p. b.), na Cypre (– 8 p. b.) a v Írsku (– 8 p. b.).

Systém poukážok na starostlivosť o deti (chèque-service accueil – CSA) zaviedlo v **Luxembursku** ministerstvo rodiny a integrácie v spolupráci s miestnymi samosprávami. Umožňuje využiť zadarmo 3 hodiny vzdelávacej starostlivosti do týždňa. Za ďalších 21 hodín vzdelávacej starostlivosti rodičia platia výrazne nižšiu cenu vo výške najviac 3 EUR na hodinu. Výpočet tejto ceny sa odvíja od príjmov domácnosti a stupňa, na ktorom sa vzdeláva súrodeneц dieťaťa. Systém je nastavený tak, aby väčšmi pomáhal deťom, ktorým hrozí chudoba alebo ktoré žijú na okraji vylúčenia zo spoločnosti. Pre tieto deti systém poskytuje viac hodín pomoci do týždňa počas školského roka aj počas školských prázdnin.

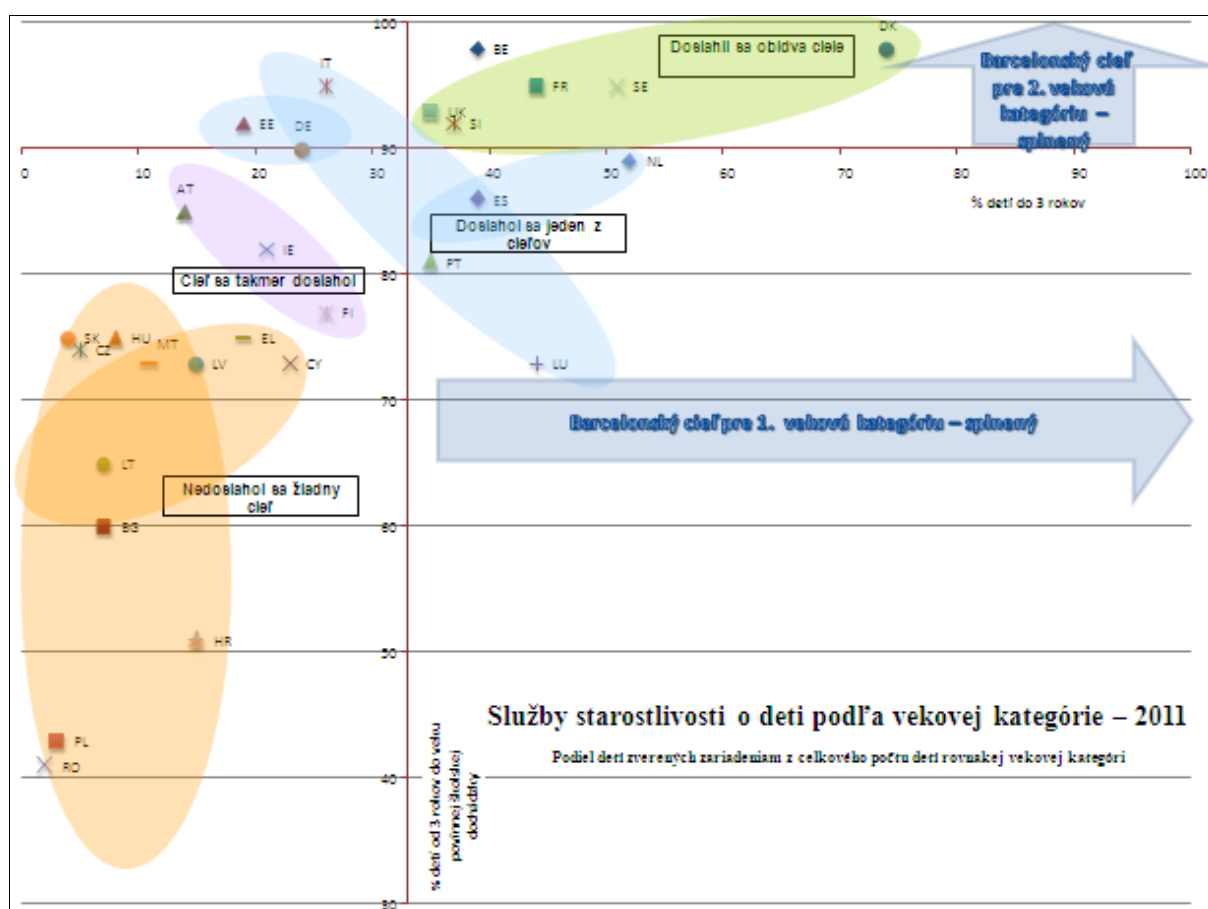
V januári 2011 bolo v tomto systéme zapísaných 69,27 % detí vo veku 0 – 12 rokov²². Túto politiku sprevádza neustále zvyšovanie miest v zariadeniach starostlivosti o deti, a to vrátane miest v zariadeniach starostlivosti o deti v školskom veku až do 12 rokov.

²¹ EÚ-25. V roku 2011 priemerná miera účasti v EÚ-25 dosiahla 86 % a 83% v EÚ-27.

²² Ministère de l'égalité des chances (ministerstvo rovnakých príležitostí), 2011.

Situácia v členských štátoch v súvislosti s barcelonskými cieľmi v roku 2011...

- Šesť členských štátov dosiahlo obidva ciele: Švédsko, Belgicko, Francúzsko, Slovinsko, Dánsko a Spojené kráľovstvo.
- V ďalšej kategórii je 7 členských štátov, ktoré dosiahli jeden z dvoch cieľov. Patrí do nej Portugalsko, Španielsko, Holandsko a Luxembursko v prípade prvej vekovej kategórie a Nemecko, Taliansko a Estónsko v prípade starších detí.
- Tri členské štáty sú veľmi blízko k dosiahnutiu jedného z cieľov: Fínsko vykazuje mieru účasti nad 25 % v prípade prvej vekovej kategórie, Írsko a Rakúsko zasa mieru účasti vyše 80 % v prípade druhej vekovej kategórie.
- Jedenásť členských štátov musí ešte vyvinúť značné úsilie, sú to najmä Poľsko, Bulharsko, Grécko, Rumunsko, Slovensko, Česká republika a Chorvátsko.

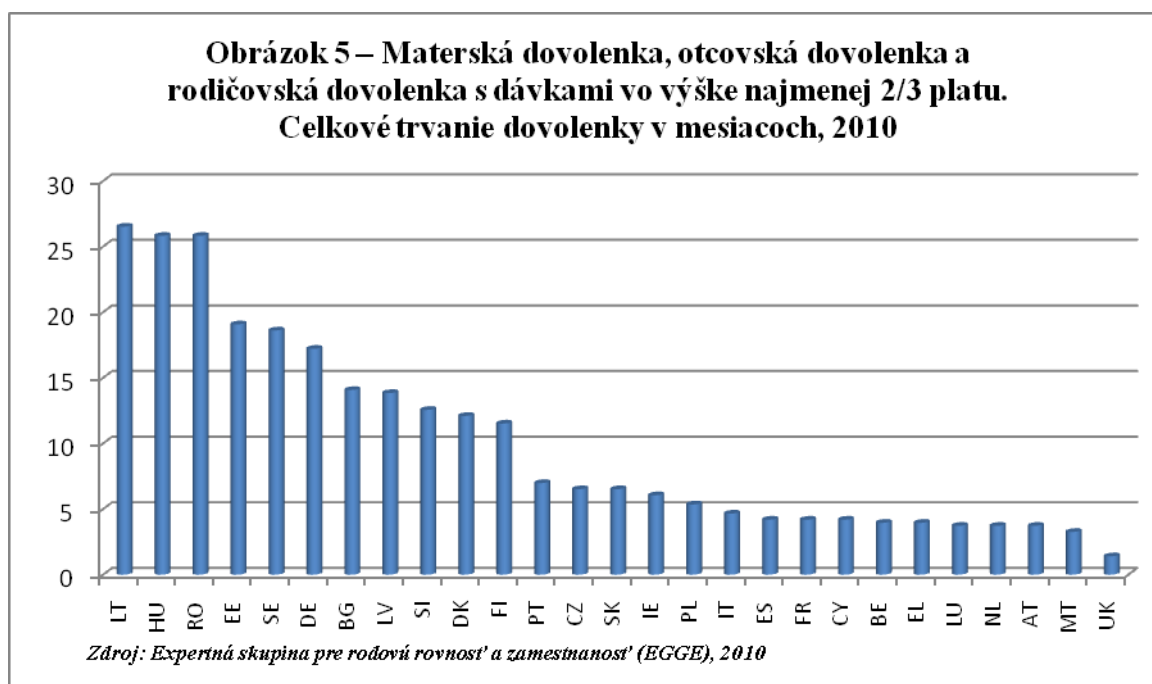
Služby sa využívajú takmer výlučne na obmedzený čas...

... v niektorých krajinách, ktoré splnili cieľ. Počet hodín strávených v zariadení starostlivosti sa teda v závislosti od jednotlivých krajín veľmi odlišuje. Vo viacerých krajinách sa tieto služby využívajú na obmedzený čas a nepokrývajú celý pracovný týždeň. V Spojenom kráľovstve, Holandsku a v Írsku sa využívajú v zásade počas obmedzeného času bez ohľadu na vekovú kategóriu. Je potrebné poznamenať, že v určitých prípadoch je čas strávený v zariadení starostlivosti výrazne nižší ako 30 hodín do týždňa. V Spojenom kráľovstve sa napr. poskytuje veľké množstvo miest so starostlivosťou v dĺžke menej ako 20 hodín pre najmenšie deti. Bolo by zrejme dôležité zistiť, či využívanie týchto služieb na obmedzený čas súvisí s voľbou, alebo je dôsledkom ťažkostí. V druhom prípade by nedostatok služieb na plný čas

mohol pôsobiť ako prekážka pri vykonávaní zamestnania na plný úväzok, najmä pre osamelé matky.

Alternatívne stratégie starostlivosti o deti...

... sa môžu zaviesť. Vzhľadom na túto skutočnosť sa relatívne slabá miera účasti v určitých krajinách nemusí nevyhnutne spájať s nedostatkom služieb starostlivosti o deti. Napríklad právo na rodičovskú dovolenku môže mať vplyv na dopyt po starostlivosti o najmenšie deti. V severských krajinách či Slovinsku je bežné, že rodičia sa starajú o svoje dieťa počas prvého roku života, na konci ktorého vzniká dieťaťu právo na využívanie kolektívnej starostlivosti. V iných krajinách je hradená dovolenka oveľa dlhšia, a ak ju sprevádza nedostatok služieb starostlivosti, môže to mať vplyv na účasť žien na pracovnom trhu. Okrem zabezpečenia služieb starostlivosti zároveň s rodičovskou dovolenkou sa zdá byť nevyhnutné, aby sa vytvorila možnosť rodičovskej dovolenky pre otcov.

Využívanie neformálnej starostlivosti²³ (ktorú zväčša poskytujú starí rodičia) sa v oboch vekových kategóriách využíva vo veľkej miere, vo väčšine prípadov však len na obmedzený čas a nemôže sa považovať za dostatočné riešenie, ktoré rodičom umožní pracovať na plný úväzok. Trend predlžovania aktívneho života môže spôsobiť, že bude čoraz ťažšie spoliehať sa na pomoc starých rodičov.

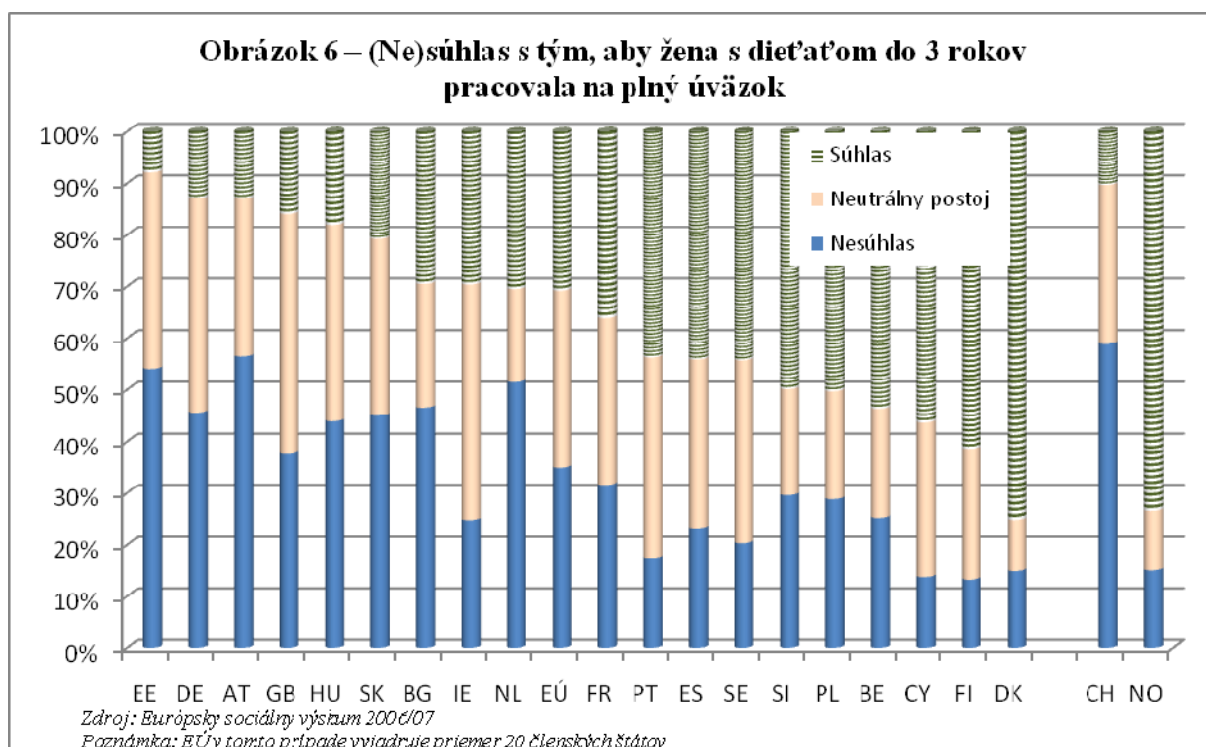
Vo väčšine krajín sa názory rôznia podľa veku dieťaťa...

... Jasle a ďalšie formálne služby starostlivosti sa považujú za pozitívne pre väčšie deti, no menej pozitívne sa vnímajú v súvislosti s najmenšími deťmi, a to aj napriek tomu, že výhody kvalitných služieb starostlivosti pre rozvoj detí (a najmä pre deti zo znevýhodneného prostredia) sa už viackrát preukázali²⁴. Na obrázku 6 je znázornená určitá vzájomná súvislosť medzi úrovňou súhlasu s tým, aby ženy s veľmi malými deťmi pracovali na plný úväzok, a medzi mierou účasti detí do troch rokov na službách starostlivosti a mierou zamestnanosti matiek – v DK, FI, SE, SI sa výrazný súhlas spája s vysokou mierou účasti detí na službách

²³ Ide o starostlivosť o deti, ktorú poskytuje opatrovatel(-ka) (ktorého/ktorú nekontroluje organizovaná štruktúra) v domácom prostredí dieťaťa alebo u daného opatrovateľa/danej opatrovateľky, starí rodičia, iní členovia domácnosti (okrem rodičov), iní príbuzní, priatelia alebo susedia.

²⁴ OECD (2012) „Starting strong III“.

starostlivosti a s vysokou mierou zamestnanosti žien. Z obrázku 6 zároveň vyplýva, že v Holandsku, Rakúsku a v Estónsku je miera nesúhlasu vyššia než 50 %. V krajinách ako Poľsko a Cyprus síce badať všeobecný súhlas s tým, aby mladé matky pracovali na plný úväzok, zatiaľ však v nich nie je rozvinutá dostupnosť služieb starostlivosti, ktoré by matkám umožnili uskutočniť ich plány na pracovnom trhu.

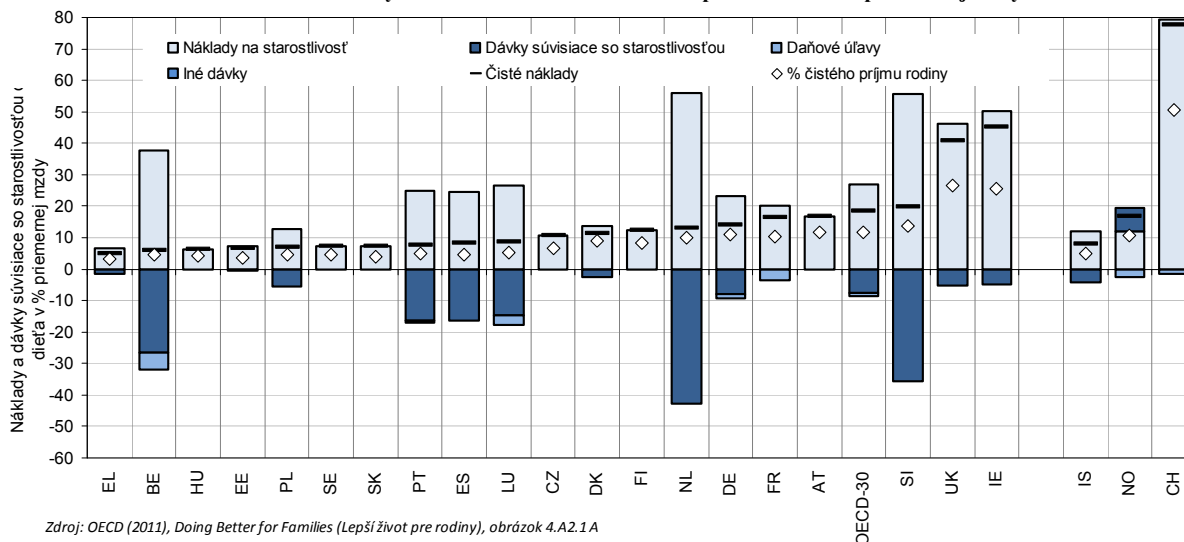
Pre mnohých rodičov sú náklady aj naďalej prekážkou...

... Formálne služby starostlivosti o deti pomáhajú rodičom vstúpiť a/alebo udržať sa na pracovnom trhu len vtedy, keď sú finančne prístupné. Avšak 53 % matiek, ktoré sa vyjadrili, že nepracujú alebo pracujú na polovičný úväzok z dôvodov súvisiacich s formálnymi službami starostlivosti²⁵, považujú cenu za prekážku. Tento podiel preyšuje 70 % v Írsku, Holandsku, Rumunsku a v Spojenom kráľovstve.

Vlády vo väčšine členských štátov dotujú formálne služby starostlivosti (formou priamych dotácií, rodičovského príspevku, ktorý sa odvíja od príjmu, daňových úľav, poukážok na služby). Z obrázku 7 vyplýva, že náklady, ktoré rodiny musia znášať, sú aj naďalej vysoké, a to najmä v Spojenom kráľovstve a Írsku, kde predstavujú viac ako 41 % čistého príjmu domácnosti, v ktorej pracujú obaja rodičia. Náklady na tieto služby sa musia posudzovať aj v spojitosti s ostatnými sociálnymi a daňovými politikami, ktoré majú takisto vplyv na príjem domácnosti, pretože aj napriek dotovaným službám starostlivosti môžu rodičia, a najmä druhý tvorca príjmov, získať len malé výhody, ak pracujú, pokiaľ zamestnanie podlieha významnému zdaneniu.

²⁵ Zdroj: Prieskum pracovnej sily LFS 2010, modul *ad hoc* Zosúladenie pracovného a rodinného života – 23 % matiek, ktorých najmladšie dieťa má menej ako 3 roky, a 18 % matiek, ktorých najmladšie dieťa má od 3 rokov do veku povinnej školskej dochádzky, pracuje na polovičný úväzok alebo nepracuje z dôvodov súvisiacich so starostlivosťou o deti.

Obrázok 7 – Náklady rodičov na starostlivosť o nezaopatrené deti v % priemernej mzdy – 2008

Zdroj: OECD (2011), *Doing Better for Families (Lepší život pre rodiny)*, obrázok 4.A2.1.A

Náklady na služby starostlivosti nemajú rovnaký vplyv na domácnosti s vysokými a nízkymi príjmami...

... a rozdiely sú ohromujúce. Napríklad vo Francúzsku 64 % domácností v kvintile vysokých príjmov využíva služby starostlivosti, pričom v dolnom kvintile ich využíva len 15 % domácností. Situácia je podobná aj v ostatných krajinách s vysokou mierou účasti, ako sú Belgicko, Fínsko a Írsko, ale aj v krajinách s najnižšou mierou účasti. Naopak, v Dánsku je miera účasti veľmi vysoká v prípade domácností z dolného kvintilu, zatiaľ čo vo Švédsku, Slovinsku a v Nemecku je využívanie týchto služieb rovnocenné vo všetkých domácnostiach²⁶. Na dosiahnutie barcelonských cieľov je potrebné zabezpečiť dostupnosť a finančnú prístupnosť služieb starostlivosti pre všetky sociálne skupiny.

Kritériá udeľovania priority môžu takisto predstavovať prekážku...

... v prípade nedostatočnej ponuky a najmä pre neaktívnych alebo nezamestnaných rodičov, keď sa prioritou udeľuje zamestnaným rodičom a predovšetkým domácnostiam s dvoma príjmami, a znemožňuje sa tak druhému tvorcovi príjmov opätovne sa zapojiť do aktívneho života.

V Belgicku (Flámsku) dopyt po miestach v zariadeniach starostlivosti prevyšuje ponuku. Na úrovni flámskej komunity sa zaviedli štrukturálne opatrenia zamerané na zvýšenie dostupnosti týchto služieb. Na jednej strane sa zaviedol systém finančného príspevku pre rodičov (PFP), ktorý závisí od príjmov a môže sa využiť na (ne)dotovanú starostlivosť kolektívneho a rodinného typu, ktorá už existuje v dotovanom systéme. Na druhej strane sa vytvoril oficiálny systém priority v štruktúrach starostlivosti, ktoré spolupracujú so systémom PFP – 20 % miest je rezervovaných pre rodiny s jedným rodičom a pre rodiny s nízkymi príjmami (pričom rodičia sú v oboch prípadoch nezamestnaní alebo sa zúčastňujú na odbornej praxi atď.).

4. KVALITA SLUŽIEB V EURÓPE JE STÁLE NEJEDNOTNÁ

Pri rozhodovaní rodičov aj naďalej výrazne zaváži kvalita...

... hoci nepatrí medzi rozhodujúce faktory, ktoré rodičov odradia od využitia formálnych služieb starostlivosti o deti. Za prekážku ju v priemere v Európe označilo 27 % ľudí a nasleduje až po nákladoch (59 %), dostupnosti (58 %) a prístupnosti – vzdialenosti alebo otváracích hodinách (41 %)²⁷.

²⁶ Štatistika EÚ o príjmoch a životných podmienkach EÚ-SILC 2010 – 2011.

²⁷ Eurofound, 3. Európsky prieskum kvality života (EQLS), 2012.

Meranie kvality: predmet rozsiahleho výskumu...

... Kvalita vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve v EÚ je predmetom mnohých štúdií.

Európska komisia vo svojom oznámení o vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve²⁸ opätovne zdôraznila potrebu ďalšieho zlepšenia dostupnosti a ponuky univerzálnych služieb. Ustanovila kľúčové oblasti týkajúce sa kvality, medzi ktoré patria študijné programy, personál, starostlivosť o deti a financovanie, a oblasti, v ktorých by sa politikou na európskej úrovni mohla zlepšiť dostupnosť a kvalita služieb starostlivosti. Na výzvu ministrov školstva²⁹ Komisia nedávno v rámci otvorenej metódy koordinácie vytvorila tematickú pracovnú skupinu zloženú z tvorcov politik, akademikov a osôb pôsobiacich v oblasti vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve s cieľom zostaviť európsky kvalitatívny rámec v oblasti vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve.

Pokiaľ ide o štrukturálne vlastnosti služby, veľkosť skupiny detí sa v priemere rôzni od 10 do 14 detí vo vekovej kategórii 0 – 3 rokov a od 20 do 25 detí vo vekovej kategórii 3 až 6 rokov³⁰ a v rámci predškolského vzdelávania sa pomer detí/personál vo väčšine členských štátov pohybuje okolo 15/1, od 6/1 v Estónsku po 21,5/1 vo Francúzsku³¹.

V sektore ešte stále pracuje množstvo nekvalifikovaných osôb...

... Úroveň vzdelania personálu, ktorý pôsobí v sektore vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve, sa v závislosti od krajiny značne líši a požiadavky na schopnosti pomocníkov alebo asistentov (ktorí predstavujú až 40 – 50 % pracovnej sily) sa často zanedbávajú, a to aj napriek tomu, že výskum a medzinárodné politické dokumenty odporúčajú, aby aspoň 60 % personálu malo vzdelanie na úrovni prvého stupňa vysokoškolského štúdia³². Asistenti (ktorí často zabezpečujú prácu a kontakt s rodičmi) zvyknú mať len nízke alebo žiadne počiatočné odborné vzdelanie a obmedzený prístup k ďalšiemu vzdelávaniu, na rozdiel od vychovávateľov (ktorí sa venujú starostlivosti o deti), ktorí majú často vysokú kvalifikáciu a využívajú tieto príležitosti³³.

Pracovné podmienky v sektore sú aj naďalej nedostatočné...

... vo väčšine krajín. Vysoká miera fluktuácie vyplývajúca zo zmlúv na polovičný úväzok alebo atypických zmlúv je bežná a negatívne vplyva na kvalitu služieb. Kariérne možnosti sú veľmi obmedzené a sektor nebudí dojem poskytovateľa kvalitného zamestnania³⁴.

Sektor sa vyznačuje najmä ženskou pracovnou silou...

... s mierou účasti mužov 2 až 3 %, s výnimkou Dánska (8 %). Odborníci sa zhodujú v tom, že počet mužov pracujúcich v tomto sektore by sa mal zvýšiť na 10 % s cieľom prekonať rodové stereotypy³⁵.

Dánsko, kde sú služby vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve súčasťou systému sociálnej ochrany, je priekopníkom v oblasti rozvoja schopností pre odborníkov pracujúcich v sektore (pædagoguddannelsen). Všeobecný prístup³⁶ (v rámci ktorého sa študenti kvalifikujú na prácu v rôznych vzdelávacích kontextoch a ktorý tak umožňuje väčšiu pracovnú mobilitu) a uznávanie predchádzajúcich skúseností prispeli k prilákaní väčšieho počtu mužov do oblasti vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve v Dánsku v porovnaní s ostatnými členskými štátmi EÚ.

²⁸ KOM(2011) 66.

²⁹ (2011/C 175/03).

³⁰ Expertná skupina pre rodovú rovnosť a zamestnanosť (EGGE), 2009.

³¹ SWD(2012) 373.

³² Medzinárodná klasifikácia stupňov vzdelania (ISCED), úroveň 5.

³³ Štúdia CORE pre EK/GR pre vzdelávanie a kultúru, 2011.

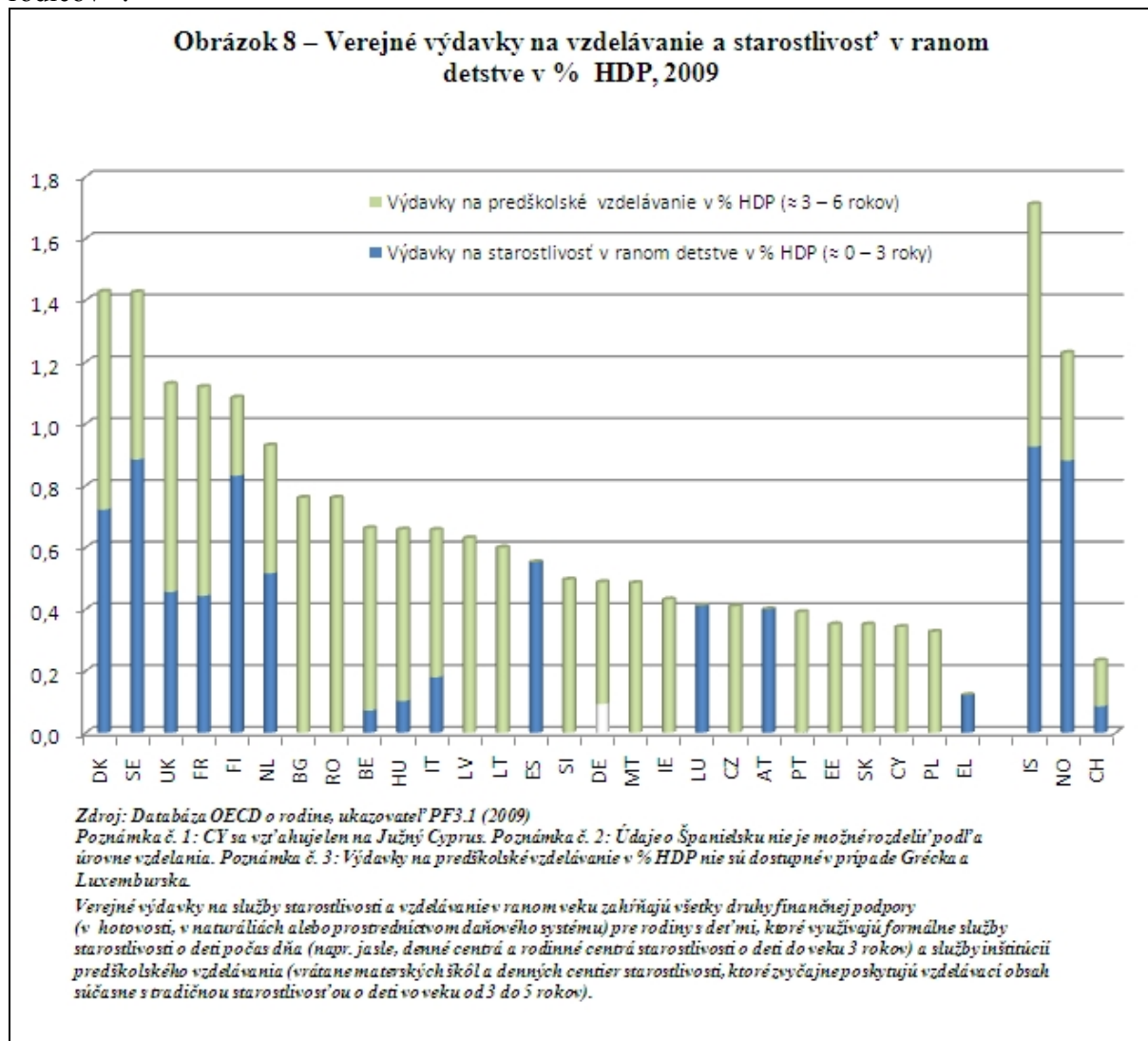
³⁴ Eurofound 2012.

³⁵ Štúdia CORE pre EK/GR pre vzdelávanie a kultúru, 2011.

³⁶ Na rozdiel od špecializovaného prístupu, v rámci ktorého sa odborníci vzdelávajú a kvalifikujú na prácu s konkrétnymi vekovými skupinami v určitých zariadeniach (napr. jasle, materská škola). Štúdia CORE pre EK/GR pre vzdelávanie a kultúru 2011.

Priame verejné financovanie služieb umožňuje účinnejšie riadenie...

... zo strany verejných orgánov, úspory z rozsahu, vytváranie kvalitnejšieho národného plánu, efektívnejšie vzdelávanie vychovávateľov a spravodlivejší prístup k systémom dávok pre rodičov³⁷.

V roku 2009 bola časť výdavkov vyčlenených na vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve vyjadrená v percentách HDP mimoriadne vysoká v Dánsku, vo Švédsku, v Spojenom kráľovstve a vo Francúzsku, ktoré sú nad hranicou 1 % odporúčanou odborníkmi³⁸. Forma týchto výdavkov je však rozdielna a nemá rovnaký vplyv na rozvoj a kvalitu služieb.

Zdá sa, že integrované systémy zabezpečujú väčší súlad...

³⁷ OECD 2011 „Doing Better for Families“ (Lepší život rodín).

³⁸ Sieť Európskej komisie pre starostlivosť o deti, 1996 – Kvalita služieb v ranom detstve.

... medzi štruktúrami starostlivosti a zvyškom systému vzdelávania, viac zdrojov pre deti do 3 rokov a lepšiu odbornú prípravu personálu³⁹. **Rozdelený model**, v ktorom sú starostlivosť v ranom detstve (deti do troch rokov) a predškolské vzdelávanie (do veku povinnej školskej dochádzky) oddelené, je v Európe najrozšírenejší. V iných štátoch sa tvorcovia politik dopracovali k **systému**, v ktorom je ponuka starostlivosti v ranom detstve **integrovaná** do vzdelávacieho systému – napr. v Lotyšsku, Slovinsku, Anglicku, Škótsku a vo Švédsku, alebo do širšieho pedagogického systému, ktorý je typický pre Fínsko. Len v niekoľkých krajinách sa využívajú obidva modely súčasne (Dánsko, Grécko, Španielsko, Cyprus a Litva). Integrácia služieb starostlivosti do jednej veľkej jednotky si vyžaduje jednotnú štruktúru a spoločný prístup k dostupnosti, dotáciám, programom a personálu. Výsledkom je vyššia finančná efektívnosť⁴⁰. Interakciu medzi starostlivosťou a vzdelávaním je nutné presadzovať aj pri využívaní rozdeleného modelu, aby sa uspokojili všetky potreby (kognitívne, sociálne, citové a fyzické)⁴¹.

Zodpovednosť za vykonávanie politiky v oblasti vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve je rozdelená...

... v mnohých krajinách medzi vládu a miestne samosprávy. Jedným z pozitívnych dôsledkov decentralizácie bolo integrovanie služieb vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve na miestnej úrovni a lepšie zohľadňovanie miestnych potrieb. Decentralizácia môže takisto priniesť určité riziká. Delegovaním právomocí a povinností sa môžu posilniť medziregionálne rozdiely v otázke prístupu a kvality⁴². Bolo by preto vhodné prijať všeobecný a integrovanejší prístup k službám vzdelávania a starostlivosti, do ktorého sa zahrnú všetky dotknuté strany vrátane rodín, a rozvíjať úzku medzisektorovú spoluprácu medzi jednotlivými akčnými oblasťami, medzi ktorými patrí vzdelávanie, kultúra, sociálne otázky, zamestnanosť, zdravie a spravodlivosť⁴³.

5. REALIZÁCIA BARCELONSKÝCH CIEĽOV – OBNOVENIE ZÁVÄZKU V RÁMCI STRATÉGIE EURÓPA 2020

Od prijatia barcelonských cieľov prešlo viac než 10 rokov, no väčšine členských štátov sa ich ešte stále nepodarilo dosiahnuť. Vo viacerých členských štátoch sa okrem toho zhoršuje situácia. S cieľom dosiahnuť uspokojivú úroveň dostupnosti služieb, najmä pre deti do 3 rokov, je potrebné vynaložiť ešte mnoho úsilia. Veľkou prekážkou pre rodičov sú aj naďalej náklady na tieto služby a otváracie hodiny, ktoré nie vždy vyhovujú ich rozvrhu pracovných povinností. Treba pokračovať v investíciách do kvalitných služieb vzdelávania a starostlivosti, ktoré budú univerzálne a dostupné pre všetkých. Toto úsilie sa musí uskutočniť vo veľkom meradle na úrovni členských štátov. Komisia poskytuje podporu vo viacerých smeroch.

Rozvoj služieb starostlivosti pod dohľadom rámca európskeho semestra...

Uľahčiť druhému tvorcovi príjmov v domácnosti účasť na pracovnom trhu a prístup k pracovným miestam prostredníctvom primeraných daňových stimulov a zabezpečenia

³⁹ Kaga Y., Bennett J. a Moss P. (2010), *Caring and Learning Together, A Cross-national Study of Integration of Early Childhood Care and Education within Education* (Spoločná starostlivosť a učenie, medzinárodná štúdia o integrácii vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve do vzdelávania), Paríž, UNESCO.

⁴⁰ Eurydice 2009 – *Tackling Social and Cultural Inequalities through Early Childhood Education and Care in Europe* (Vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve v Európe – ako znížiť sociálnu a kultúrnu nerovnosť).

⁴¹ KOM(2011) 66.

⁴² OECD „Starting strong II“.

⁴³ Závěry Rady o vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve, 2011/C 175/03.

kvalitných a cenovo dostupných zariadení starostlivosti o deti je jednou z priorit, ktorá sa určila v ročnom prieskume rastu⁴⁴. V roku 2012 dostalo odporúčanie týkajúce sa zamestnanosti žien a dostupnosti a kvalite služieb starostlivosti deväť členských štátov (AT, CZ, DE, HU, IT, MT, PL, SK, UK). Sedem z týchto krajín dostalo odporúčanie už v roku 2011, zatiaľ čo Malta a Slovensko dostali odporúčanie v roku 2012 po prvýkrát.

Štrukturálne fondy sú významnou pákou...

... Odhaduje sa, že v období rokov 2007 – 2013 sa využilo len 2,6 mld. EUR z Európskeho sociálneho fondu na akcie zamerané na podporu zamestnanosti a udržateľnej účasti žien na pracovnom trhu a na zosúladienie pracovného a súkromného života vrátane opatrení zameraných na uľahčenie prístupu k službám starostlivosti a opatery pre závislé osoby. V rokoch 2007 až 2013 sa pre členské štáty vyčlenilo 616 mil. EUR z Európskeho fondu regionálneho rozvoja na financovanie infraštruktúr starostlivosti o deti⁴⁵. Takmer všetky členské štáty priradili tieto zdroje službám starostlivosti o deti. Celkové výdavky sa však medzi jednotlivými členskými štátmi značne líšia v závislosti od rozpočtu dostupného v rámci štrukturálnych fondov a od aktuálneho stavu ponuky služieb.

ESF zohráva významnú úlohu pri zavádzaní a fungovaní inštitucionálnych služieb starostlivosti o deti v **Poľsku** v rámci operačného programu Ľudský kapitál.

Od roku 2012 sa vďaka opatreniu s rozpočtom 46 mil. EUR spolufinancujú (až do 85 %) projekty, ktorých cieľom je:

– podpora vytvárania a fungovania jasli a detských klubov vrátane krytia výdavkov na starostlivosť o deti do 3 rokov, ak sa aspoň jeden z rodičov vráti na pracovný trh po prerušení, ktoré súviselo s pôrodom alebo vzdelávaním detí,

– podpora služieb poskytovaných profesionálnou opatrovatelkou/profesionálnym opatrovateľom.

Prvá výzva na predkladanie projektov umožní vytvorenie 171 jasli, 23 klubov detí a 7 dohôd o poskytovaní služieb profesionálnou opatrovatelkou/profesionálnym opatrovateľom. Toto opatrenie je súčasťou väčšej iniciatívy reformy zákona a rozšírenia druhov a rozsahu ponuky služieb starostlivosti (program „Malush“).

Podobné opatrenie sa vytvorilo na spolufinancovanie projektov, ktoré sa týkajú predškolského vzdelávania detí od 3 do 5 rokov, s rozpočtom 369 mil. EUR.

Komisia pokračuje v rozvíjaní spolupráce so sociálnymi partnermi...

... ktorí zohrávajú kľúčovú úlohu v otázke zosúladienia pracovného a súkromného života a dopĺňajú prácu verejných orgánov.

Komisia takisto posilní spoluprácu medzi jednotlivými orgánmi...

... ktoré sa venujú politikám súvisiacim so vzdelávaním a starostlivosťou v ranom veku (ako napr. v oblasti spravodlivosti, základných práv a občianstva, vzdelávania a kultúry, zamestnanosti a sociálnej oblasti, zdravotníctva...).

Komisia bude aj naďalej sledovať realizáciu barcelonských cieľov...

... pričom bude členským štátom pomáhať pri rozvoji ich štatistických kapacít prostredníctvom zlepšovania zberu údajov a dôkladnejšie bude monitorovať využívanie služieb starostlivosti v rámci prieskumu EÚ-SILC, a to najmä tak, že bude zhromažďovať porovnateľné informácie o prekážkach prístupu k týmto službám (náklady, neuspokojený dopyt...).

Komisia bude aj naďalej poskytovať podporu členským štátom...

⁴⁴ COM(2012) 750.

⁴⁵ Koncom roka 2011 sa na vybrané projekty uvoľnilo 74 % tohto rozpočtu.

- Vždy, keď to bude potrebné, Komisia počas európskeho semestra bude aj naďalej prijímať odporúčanie pre konkrétne členské štáty, v ktorom ich vyzve plniť barcelonské ciele a udržiavať verejné investície aj napriek kríze.
- Pri plánovaní využívania európskych fondov bude Komisia spolupracovať s členskými štátmi, aby sa naplno využili možnosti spolufinancovania ponúkané v rámci štrukturálnych fondov a ďalšie programy Únie, ako sú napr. Erasmus pre všetkých, a to aj počas ďalšieho obdobia plánovania, s cieľom rozvinúť služby vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve a pre ďalšie závislé osoby, odborné vzdelávanie personálu a zlepšiť kvalitu služieb.

Len samotné rozvíjanie služieb starostlivosti o deti v predškolskom veku nie je dostatočné, ak chceme ženám a mužom umožniť, aby sa mohli slobodne rozhodnúť, akým spôsobom zosúladiu svoj pracovný a súkromný život, a tento prístup takisto nezohľadňuje ťažkosti, s ktorými sa rodičia stretávajú v rôznych fázach života. Komisia preto považuje za svoju povinnosť konať tak, že bude:

- podporovať kombinovanie opatrení na zosúladenie pracovného a súkromného života, medzi ktoré budú patriť pružné formy práce, systém rodičovskej dovolenky a sprístupnenie kvalitných a cenovo dostupných služieb starostlivosti pre deti v predškolskom veku, ale aj pre väčšie deti a predpubertálne deti v školskom veku mimo školského vyučovania a pre ďalšie závislé osoby.
- tiež nabádať členské štáty, aby odstránili prekážky (vrátane daňových), ktoré bránia zárobkovej činnosti žien, a aby povzbudzovali otcov prevziať na seba viac rodinných povinností, a to najmä tak, že si budú brať rodičovskú dovolenku na rovnakom základe ako ženy.

Táto správa je dôkazom angažovanosti Komisie v rámci jej právomocí, pokiaľ ide o podporu realizácie barcelonských cieľov a rozvoj služieb starostlivosti o deti, ktoré sú cenovo prístupné, dostupné a kvalitné, s cieľom odstrániť prekážky, ktoré bránia rodičom vykonávať zárobkovú činnosť, a s cieľom podporovať sociálne začlenenie a rodovú rovnosť.